

20.07.2013

Atzinums par projekta „Ķemeru nacionālā parka hidroloģiskā režīma atjaunošana” (LIFE10 NAT/LV/000160 HYDROPLAN) rīcību potenciālo ietekmi uz teritorijas putnu faunu

Atzinums sagatavots atbilstoši 30.09.2010. MK noteikumiem Nr. 925 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības"

2.1. Sugu grupa, par kuru tiek sniegts atzinums: putni Aves.

2.2. pētāmās teritorijas apsekošanas laiks: projekta teritorijas (Skudrupītes paliene, meži starp Dunduru pļavām un Ķemeru tīreli, kā arī Zaļais purvs) ar mainīgu intensitāti apsekotas laikā no 1998. līdz 2013. gadam. Visregulārāk apsekota Skudrupītes paliene – vidēji trīs reizes mēnesī, meža masīvs starp Dunduru pļavām un Ķemeru tīreli apsekots vidēji divas reizes gadā, savukārt Zaļais purvs – reizi divos gados. Putnu fauna apzināta gan organizētu pētījumu ietvaros (divi Ķemeru nacionālā parka /ĶNP/ ligzdojošo putnu atlanti 1999. gadā un 2009.-2011. gadā), gan nesistemātisku apsekojumu laikā (piemēram, veicot dabisko meža biotopu inventarizāciju meža masīvā R no Ķemeru tīreļa 1998.-1999. gadā). Skudrupītes palienē 2004.-2013. gadā veiktas arī griežu uzskaites.

2.3. Teritorijas statuss atbilstoši aizsargājamām dabas teritorijām noteiktajam statusam: teritorija atrodas Ķemeru nacionālā parka ainavu aizsardzības un dabas lieguma zonās.

2.4. Atzinuma sniegšanas mērķis: nepieciešamība izvērtēt projekta „Ķemeru nacionālā parka hidroloģiskā režīma atjaunošana” (LIFE10 NAT/LV/000160 HYDROPLAN) rīcību potenciālo ietekmi uz teritorijas putnu faunu.

2.5., 2.6. Vispārīgs pētāmās teritorijas apraksts:

a) Skudrupītes paliene: Projekta rīcību teritorijā „Skudrupītes paliene” no ornitofaunistiskā viedokļa funkcionāli var izdalīt trīs daļas:

1) Z galu aptuveni 900 metrus garā posmā gar teritoriju no R puses norobežojošo ceļu (turpmāk „Z daļa”). Z daļas dienvidu galā atrodas plašs bebru uzpludinājums, kas radies aptuveni 20./21. gs. mijā, bebrim uzbūvējot dambi uz Skudrupītes grāvja (aptuvenas dambja koordinātes LKS-92 sistēmā 462925-6302750) un paaugstinot ūdens līmeni par aptuveni vienu metru. Appludinātā pļava sākotnēji bija atklāta slīkšņa ar zemu veģētāciju, tomēr laika gaitā teritoriju ir pārņēmušas plašas vienlaidus niedru *Phragmites australis* audzes. Šajā palienes daļā saimnieciskā darbība tiek veikta tikai Z daļā ārpus mitrāja teritorijas – vasaras otrajā pusē sausākā pļavas daļa tiek izmantota kā ganības (tiek ganītas teles no Melnragu fermas). Bebrainē vienīgie apsaimniekošanas darbi līdz šim ir veikti 2003. gada augustā, kad daļa niedrāja ir nopļauta ar agregātu „Seiga”. Ir reģistrēti arī vismaz divi gadījumi (2001. un 2012. gada pavasarī), kad veikta nesankcionēta mitrāja ūdens līmeņa regulēšana, nojaucot ūdens līmeni uzturošo bebru dambi.

2) aptuveni 2,5 km garo D daļu (šauro un garo Melnragu rīkles D galu ziemeļos no t.s. Slampes kurgāna (uzbēruma pie jaunās Slampes upes gultnes sākuma); turpmāk „D daļa”). Šajā teritorijas daļā ir raksturīga atklāta pļavu ainava, pēc Slampes upes tecējuma novadišanās jaunā, izlikumotā gultnē un ūdens līmeņa paaugstināšanas, aptuveni 0,5 km

garā Melnragu rīkles posmā pie Slampes kurgāna pļavām raksturīga pārpurvošanās. Teritorija tiek apsaimniekota ekstensīvi (tiek nopļauta vienu reizi sezonā vasaras beigās).

3) abus atklātās ainavas rajonus nodalošo meža puduri, kā arī meža nogabalu pie „Z daļas” robežas ar meža masīvu austrumos (turpmāk – „Meža nogabali”). 386. kvartāla 1.-5. nogabals ir bebru darbības ietekmēts lapu koku mežs (dominē bērzs, apse un melnalksnis), kurā lielā daudzumā atrodama mirusī koksne – gan stāvoši sausokņi, gan kritālas dažādās sadalīšanās stadijās. Šajā teritorijā laikā kopš ĶNP izveidošanas mežsaimnieciskā darbība nav veikta.

b) Meža masīvs rajonā starp Dunduru pļavām un Ķemeru tīreli. Šo projekta teritoriju no D norobežo Kauguru kanāls, no A – Ķemeru tīrelis, no R – projekta teritorija „Skudrupītes paliene”, Dunduru pļavas, kā arī lauksaimniecības zemes un meža josla A no Smārdeskroga – Slampes ceļa. Projekta teritorija ietver plašu meža biotopu spektru, lielās platībās atrodamas mežaudzes, ko skārusi nosusināšanas ietekme.

c) Zaļais purvs: viens no lielākajiem ĶNP teritorijā esošajiem purviem (platība 1525 ha), ko no blakus esošā Raganu purva nodala Zaļā kāpa. Zaļo purvu ir būtiski ietekmējusi meliorācija un kūdras izstrāde, kas te notikusi pēc karjeru metodes (karjeru platība 27 ha), tomēr purvs pilnībā nav izstrādāts un kūdras ieguve pārtraukta, lai saglabātu sērūdeņņu veidošanās dabiskos apstākļus. Purva kūdras slāņa vidējais biežums ir 2,8 m, dziļākajās vietās tas sasniedz 6 m (Nusbaums 1998). Projekta teritorija ietver degradēta augstā purva rajonu ap Zaļā purva karjeriem, kā arī purva perifērijas zonu.

2.7. konstatētās īpaši aizsargājamās sugas vai sugu grupas un to izplatības īpatnības, kā arī izmantotie informācijas avoti:

Ja nav norādīts savādāk, informācijas avots ir šī atzinuma autors.

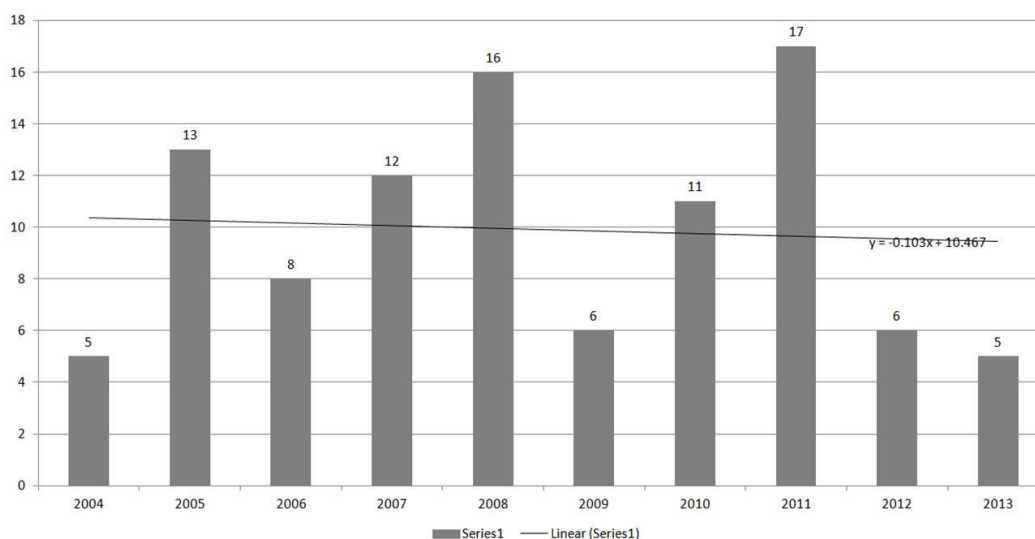
1) Skudrupītes paliene

1) Z gals: Mainoties teritorijas veģetācijai, laika gaitā ir mainījusies arī šīs teritorijas putnu fauna: 21. gs. sākumā, kad teritorija vēl bija salīdzinoši atklāta, tai bija raksturīga bagāta bridējputnu fauna – te ligzdoja 5-10 pāri ķīvīšu *Vanellus vanellus*, caurceļošanas laikā te konstatēti parastie šņibīši *Calidris alpina*, līkšņibīši *Calidris ferruginea* dūņšņibīši *Limicola falcinellus*, Temminka šņibīši *Calidris temminckii*, savukārt 25.05.2007. mitrājā novērots pat riestojošs ķikuts *Gallinago media* (šim riestošanas gadījumam bija gadījuma raksturs). 23.04.2005. (V.Vintulis, sk. *Strazds, Ķuze 2006*) un 25.04.2009. te reģistrēta arī vistilbe *Lymnocyptes minimus* (2009. gadā atkārtoti novērots riestojošs putns). Mitrājā regulāri dzirdēti riestojoši ormanīši *Porzana porzana*. Laika gaitā putnu fauna ir nomainījusies nīdrāja ekspansijas rezultātā – atklāto ainavas daļu īpatsvars ir samazinājies, tai skaitā sākotnējā mitrāja teritorijā ir pilnībā izzudusi klajā seklūdēns daļa ar ūdens dziļumu līdz 5 cm un zema augāja mozaīku. 21. gs. otrās dekādes sākumā mitrājā vairs nav konstatēta ķīvīšu ligzdošana (šī suga ligzdoja Skudrupītes palienes D daļā), tikmēr nīdrāja paplašināšanās rezultātā mitrājā ir sākusi ligzdot nīdrū līja *Circus aeruginosus*, te salīdzinoši lielā skaitā (5-10 pāri) ir sastopams dumbrcālis *Rallus aquaticus* un epizodiski novērots arī mazais ormanītis *Porzana parva*. Laikā kopš mitrāja izveidošanās te konstatēta arī dzērviņu *Grus grus* ligzdošana (1-2 pāri; A.Petriņš), zināms, ka par barošanās vietu to izmanto melnais stārķis *Ciconia nigra* un jūras ērglis *Haliaeetus albicilla*. Putnu koncentrēšanās te konstatēta arī caurceļošanas laikā: 06.04.2003. te uzskaitītas 65 ķīvītes, 05.04.2003 – 26 mazie gulbji *Cygnus columbianus*.

2) Skudrupītes palienes D daļa: kā liecina kopš 2004. gada īstenotās griežu *Crex crex* uzskaites (veiktas divas reizes sezonā aptuveni 9 km garā maršrutā, kas sākas Dunduru pļavu D galā pie „Strautu” mājām un beidzas Melnragu rīkles Z galā un uzskaites teritorijā iekļaujot arī visu projekta teritoriju „Skudrupītes paliene”), projekta teritorija ir nozīmīga griežu ligzdošanas vieta (sk. pirmo grafiku), tomēr putnu skaits laika gaitā ir stipri svārstījies un viens no skaita

izmaiņu cēloņiem varētu būt arī saimnieciskās darbības intensitāte blakus teritorijās, t.sk. tādās, kas atrodas ārpus ĶNP (agri sezonā veiktas pļaušanas dēļ griezes ir spiestas meklēt citas teritorijas ar piemērotu veģetāciju). Šajā pļavas rajonā laikā kopš 21. gs. sākuma vairākkārt konstatēts arī ormanītis, kā barošanās vietu to regulāri izmanto mazais ērglis *Aquila pomarina* (01.06.2000. te reģistrēti pat 3 putni).

Atsevišķi ir apskatāms Melnragu rīkles D gals aptuveni 0,5 km garā posmā pirms Slampes kurgāna. Pēc Slampes upes atjaunošanas projekta īstenošanas šajā teritorijā ir raksturīgs paaugstināts ūdens līmenis un pārpuvošanās procesi, kādi bija vērojami Z daļas bebrainē pirmajos gados pēc ūdens līmeņa paaugstināšanas. Šobrīd šī teritorija ir piemērota bridējputnu ligzdošanai – 2012. gada pavasarī te konstatēta 4-5 pāru ķīvīšu ligzdošana, savukārt caurceļošanas laikā uzskaitīti līdz vairākiem desmitiem purva tilbīšu *Tringa glareola*, kā arī līdz 300 pīļu *Anas* sp. (galvenokārt meža pīle *Anas platyrhynchos*, baltvēderis *Anas penelope* un krīklis *Anas crecca*).



1. grafiks. Griežu uzskaišu rezultāti projekta teritorijā „Skudrupītes paliene”, 2004.-2013. Uzskaites vienība ir viens dziedošs tēviņš

3) Meža nogabali. Jau kopš 2000. gada, kad te ligzda atrasta pirmo reizi (A.Petriņš), 386. kvartāla 1.-5. nogabals ir zināms kā baltmugurdzeņa *Dendrocopos leucotos* ligzdošanas teritorija. Laikā kopš 21. gs. sākuma te regulāri konstatētas arī citas dzeņu sugas (mazais dzenis *Dendrocopos minor*, dižraibais dzenis *Dendrocopos major*, vidējais dzenis *Dendrocopos medius*, melnā dzilna *Dryocopus martius* un pelēkā dzilna *Picus canus*), no kurām dižraibais dzenis un mazais dzenis te ticami, ka arī ligzdo. Līdzīgi piemērots dzeņveidīgajiem putniem ir arī meža nogabals projekta teritorijas „Skudrupītes paliene” ziemeļu galā.

2) Zaļais purvs

Aprakstot šīs teritorijas ornitofaunu, primāri ir apskatāmas ar atklātu augsto purvu ainavu saistītas sugas – dzeltenais tārtiņš *Pluvialis apricaria* un purva tilbīte. Kā liecina vēsturiskā informācija, Zaļajā purvā dzeltenais tārtiņš ir konstatēts 1993. un 1998. gadā, savukārt 1999. gadā šī suga purvā vairs nav novērota (M.Strazds, sk. *Strazds, Ķuze 2006*). 1999. gadā, kad purvs apsekots ĶNP pirmā Ligzdojošo putnu atlanta (LPA) projekta ietvaros, purvā nav konstatēta arī purva tilbīte (*Strazds, Ķuze 2006*). Šī suga projekta teritorijā nav konstatēta arī otra ĶNP teritorijā īstenotā LPA projekta laikā 2009.-2011. gadā, kad karjeru apkārtnē ir konstatētas galvenokārt plaši izplatītas sugas, kas ekoloģiski nav saistītas specifiski ar augsto purvu biotopiem (nepublicēti Dabas aizsardzības pārvaldes materiāli). Arī pašās karjeru ūdenskrātuvēs īpaši aizsargājamu sugu ligzdošana laikā kopš 21. gs. sākuma nav konstatēta – no sugām, kas saistītas ar ūdeņu biotopiem, te kā iespējami ligzdotāji konstatēti meža pīle un krīklis. Lielāku nozīmi karjeri iegūst caurceļošanas sezonas laikā, kad tos par atpūtas vietu

izmanto ievērojams skaits ūdensputnu. Tā, piemēram, 2008. gada 24. augustā šeit uzskaitīti 6000-8000 jūraskraukļu *Phalacrocorax carbo* (J. Kuze, K. Millers), ļaujot šo teritoriju uzskatīt par vienu no nozīmīgākajām jūraskraukļu pēcligzdošanas laika pulcēšanās vietām Baltijas valstīs. 2008. gadā jūraskraukļu tuvumā novēroti arī 1-3 jūras ērgļi, karjeros reģistrēti arī zivju gārņi *Ardea cinerea*, baltie gārņi *Egretta alba* (līdz 6 putniem, 15.08.2008.; A. Priede) un līdz 50 pīlēm *Anas sp.* (g.k. meža pīles un krīkļi).

3) Mitrīe meži rietumos no Ķemeru tīreļa

Raksturojot šīs projekta teritorijas ornitofaunu, prioritāri apskatāmas te konstatētās īpaši aizsargājamās sugas:

Melnais stārķis – teritorijā vēsturiski zināms viens ligzdošanas iecirknis bijušās Ķemeru mežniecības 66. kvartālā (pēc 1989. gada ierīcības datiem), kur ligzda pastāvēja tikai dažus gadus (M. Strazda dati). Kopš 21. gs. sākuma projekta teritorijas D daļā (iepretim Dunduru pļavām) regulāri tiek novēroti atsevišķi putni, tomēr drošu liecību par ligzdošanu vairs nav.

Jūras ērglis - viens teritoriāls pāris vismaz kopš 2010. gada, kad te atrasta pirmā ligzda (ligzdošana pirmo reizi pierādīta 2013. gadā).

Mazais ērglis *Aquila pomarina* – neregulāri ligzdo viens pāris. Pēdējās liecības par ligzdošanu projekta teritorijas tuvumā ir no 04.05.2002., kad atrasta apdzīvota ligzda pie teritorijas robežas (ārpus tās) mežā starp Melnragiem un projekta teritoriju. Ligzdas koks tā paša gada vasarā nogāzās vētrā.

Ūpis *Bubo bubo* – potenciāli viens ligzdojošs pāris. Neregulāri novērots kopš 2008. gada, kad saņemtas pirmās liecības par iespējamu ligzdošanu (oktobra beigās rajonā D no Zosu ezeriem dzirdēts pāris; D. Drazdovskis). Vokalizējošs ūpju pāris te dzirdēts arī 2010. gada oktobrī (V. Vintulis). Par to, ka ūpji, iespējams, izmanto Dunduru pļavas kā medību vietu, liecina 2010. gada rudenī un 2013. gada pavasarī reģistrētie gadījumi, kad ūpis naktī apmeklēja jūras ērgļu iecienītu sēdkoku pļavu A malā (automātiskās kameras foto).

Apodziņš *Glaucidium passerinum* – ligzdo 3-5 pāri.

Vidējais dzenis – 1999. gadā pirmā ĶNP LPA laikā konstatēts divās vietās (*Strazds, Kuze 2006*), savukārt **baltmugurdzenis** – trīs vietās (*Strazds, Kuze 2006*); šīs sugas ligzdošana konstatēta vēl 2012. gadā, kad ligzda atrasta teritorijas DR daļā. **Trīspirkstu dzenis** *Picooides tridactylus* 1999. gadā LPA laikā nav konstatēts, tomēr domājams, ka te ligzdo vismaz trīs pāri.

Šī projekta teritorija ietver arī nelielu atklātas ainavas platību Skudrupītes krastā iepretim Melnragu rīklei. Šajā vietā laikā kopš 21. gs. sākuma ir konstatēta grieze, ormanītis, dzērve un niedru lija (visas šīs sugas te ir uzskatāmas par ticamiem ligzdotājiem).

2.8., 2.9. Īpaši aizsargājamo biotopu sastopamība, kā arī citu bioloģiskās daudzveidības un ainavas saglabāšanai nozīmīgo vērtību klātbūtne: nav vērtēta.

2.10., 2.11. dabas vērtību labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanas prasības un darbības, lai uzlabotu konstatēto sugu un biotopu stāvokli, kā arī secinājumi par plānotās darbības vai pasākuma ietekmi uz konstatēto sugu stāvokli, kā arī uz piegulošo teritoriju un nosacījumi darbības vai pasākuma veikšanai:

1) Skudrupītes paliene: izvērtējot plānoto Skudrupītes gultnes izlīkumošanas, palienes atjaunošanas un ūdens līmeņa paaugstināšanas darbu iespējamo ietekmi uz teritorijas ornitofaunu, atsevišķi ir jāapskata īstermiņa un ilgtermiņa ietekme. Tā kā tiešie atjaunošanas darbi neizbēgami nozīmēs ievērojamus zemes virskārtas pārvietošanas darbus, sagaidāms, ka īstermiņā ar augstu veģētāciju saistīto sugu (kā grieze) ligzdojošo pāru skaits samazināsies. Tomēr šo zaudējumu noteikti atsver ieguvumi ilgtermiņā, kad atjaunotajā palienē izveidosies vietas apstākļiem atbilstoša veģētācija un hidroloģiskais režīms. Sagaidāms, ka D daļā izteiktāka plūdu režīma un augstāka ūdens līmeņa dēļ veidosies mozaīkveida mikroaina, kuru raksturos mitras ieplakas (gan pastāvīgas, gan sezonālas) ar ciņainu veģētāciju. Šādos apstākļos teritorijā ir iespējama ķikutu riesta veidošanās, kas būtu uzskatāma par izcilu

palienu atjaunošanas rezultātu. 2-3 gadu laikā pēc atjaunošanas darbu veikšanas te var sagaidīt arī griežu skaita atjaunošanos vai pat palielināšanos salīdzinājumā ar laiku pirms darbu īstenošanas. Tomēr svarīgi piebilst, ka griežu skaitu var būtiski ietekmēt te nākotnē pielietotie apsaimniekošanas paņēmieni. Ja šajā teritorijā pļaušanas vietā nākotnē plānots pielietot noganīšanu, svarīgi uzturēt tādu lopu blīvumu, kas vasarā (jūnijā-jūlijā) ļauj veidot mozaīkveida veģetācijas struktūru, tai skaitā atstājot rajonus ar augstāku augāju. Rajonos, kur būs vērojama pārmērīga noganīšana (kā, piemēram, laikā kopš lopu ieviešanas ir noticis Dunduru pļavu aploka D daļā), neizbēgami ir sagaidāma griežu skaita samazināšanās. Atsevišķi ir komentējama arī plānoto darbu ietekme uz Z rajonu (bebraini Melnragu rīkles Z galā). Iepriekšējo desmit gadu laikā te vērojamā daudzveidīgā un bagātā putnu fauna ir varējusi pastāvēt, tikai pateicoties augstajam ūdens līmenim. Svarīgi, lai esošais līmenis tiktu saglabāts arī pēc atjaunošanas darbu pabeigšanas (kā atskaites punkts izmantojams šī brīža līmenis pie bebru dambja). Visi tiešie atjaunošanas darbi veicami tikai laikā ārpus putnu ligzdošanas sezonas (laikā sākot ar 1. augustu).

2) Zaļais purvs: Teritorijas piemērotību specifiski ar augsto purvu biotopiem saistītām putnu sugām, kā arī dažādiem ūdensputniem (pīlēm, kaijveidīgajiem putniem) varētu palielināt mērķtiecīgi veikti apsaimniekošanas pasākumi – ūdens līmeņa paaugstināšana nosusināšanas skartajās purva daļās, koku apauguma novākšana vietās, kur veikta hidroloģiskā atjaunošana (ar mērķi atjaunot klaju purva ainavu), kā arī karjeru pārveidošanas darbi tos fragmentējot un iegūtajos posmos paaugstinot ūdens līmeni, vai arī tos pārveidojot platākās un seklākās ūdenstilpēs (vēlams ar saliņu arhipelāgiem). Visi teritorijas pārveidošanas darbi veicami tikai laikā ārpus ligzdošanas sezonas (laikā sākot ar 1. augustu).

3) Mitrīe meži rietumos no Ķemeru tīreļa: teritorijā plānotie hidroloģiskās atjaunošanas darbi vērtējami kā ar potenciāli pozitīvu vai neitrālu ietekmi uz te ligzdojošajām īpaši aizsargājamām putnu sugām, pie nosacījuma, ja visi tiešās atjaunošanas darbi tiek veikti laikā pēc ligzdošanas sezonas (ievērojot „klusuma” periodu laikā no 1. februāra līdz 1. augustam). Dabiska mitruma režīma atjaunošana purva pārejas zonā var rezultēties ar mednim *Tetrao urogallus* potenciāli piemērotu biotopu izveidošanos, līdzīgi, kā tas jau ir noticis rajonā, kur ūdens līmenis ticis paaugstināts ES Life programmas projekta „Mitrāju aizsardzība Ķemeru nacionālajā parkā” ietvaros 2006. gada rudenī.

Literatūra

Nusbaums, J. 1998. Zaļais purvs. Latvijas daba. Enciklopēdija. Preses nams, Rīga. 6:110.
Strazds, M., Ķuze J. (red.) 2006. Ķemeru nacionālā parka putni. Jumava, Rīga.

Šis atzinums ir sastādīts divos eksemplāros uz sešām lappusēm.

Jānis Ķuze

Eksperta sertifikāts Nr. 28; izsniegts 22.07.2010.,
sugu, biotopu vai to grupu specializācija: putni